

Vertrouwen en wantrouwen

Exodus 3: 9 t/m 14
Lukas 9: 10 t/m 17

Laatdienst 1 mei 2016

Voorganger: Rien Erkelens
em. predikant PKN, docent ethiek
Serie: Moreel kompas

Inleiding op deze dienst

“Staat je fiets op slot?”
“Weet je het zeker?”

Ja, dat is wel belangrijk.
Want we willen graag veiligheid en betrouwbaarheid.
Maar je moet wel op je hoede zijn.
Wie kun je vertrouwen en wie niet?

Het thema van deze dienst is: vertrouwen en wantrouwen.

Vertrouwen is een basisgegeven in ons menselijk bestaan.
We hebben een veilige omgeving nodig, om ons te kunnen ontwikkelen.
En we hebben betrouwbare medemensen nodig.
Want we zijn kwetsbaar en in veel dingen afhankelijk van anderen.

Maar dat vertrouwen staat onder druk.
Je fiets moet op slot, en er zijn ook inlogcodes nodig.
Er komen steeds meer bewakingscamera's.
En we zien veiligheidsagenten op Schiphol en stations en overal waar veel mensen zijn.

En verder: kunnen wij de banken vertrouwen en de dokters, en de rechtstaat en de politiek?
Hebben wij vertrouwen in de toekomst?

Het thema vertrouwen en wantrouwen is dus een belangrijk thema.
En actueel.

Hoe kunnen wij, in onze samenleving, in vertrouwen leven en samenleven met elkaar?
Dat is de vraag van deze dienst.

Overweging

Ik zat laatst in de trein.
Tegenover mij zat een jonge vrouw. Ze las met haar e-reader in een boek.
Plotseling deed ze de e-reader in haar tas en vroeg aan mij: “Wilt u even op mijn tas passen, dan kan ik naar het toilet”.
Na enige tijd kwam ze terug en bedankte mij.
Ik zei: “Ik heb nagedacht over deze situatie”.
“Ja” zei ze, “ik ook”.
Ik zei: “Ik moet binnenkort een inleiding houden over vertrouwen en ik vroeg mij af: Hoe komt het dat je mij vertrouwt?”
“Ik denk dat het uw uitstraling is” zei ze.
“U bent een ouder iemand en u heeft een vriendelijk gezicht.

Dat was een veelbelovende opening voor een mooi gesprek, maar plotseling klonk van achter mijn rug een strenge stem: “U zit in een stiltecoupé!”
Einde gesprek.

We keken elkaar aan, ze haalde haar e-reader weer uit haar tas en las verder in haar boek.
Bij het verlaten van de trein groette ze me vriendelijk en we wensten elkaar nog een prettige dag.
“Succes met uw inleiding”, zei ze er nog bij.

Ja, wat zou het leven mooi zijn als je altijd en overal open en in vertrouwen met elkaar communiceren kunt.
Maar zo is het leven heel vaak niet.

Vertrouwen en wantrouwen.

Hoe kunnen wij samenleven in een wereld waarin niet iedereen betrouwbaar is?
Dat is de vraag van deze dienst.

Laten we beginnen bij het begin.

Hoe ontstaat vertrouwen?

En: hoe ontstaat wantrouwen eigenlijk?

Dan moeten we terug naar onze eerste levensjaren.

De eerste ervaringen in ons leven zijn nogal schokkend geweest.

Vanuit een warme, veilige plek in de moederschoot kwamen we met moeite en pijn binnen in de 20e eeuw.

Gelukkig leer je al snel dat er mensen zijn die voor je zorgen, die warmte geven en bescherming bieden.

Lieve mensen die je vertrouwen kunt.

Je herkent hun stem, hun lichaamsgeur en hun gezicht.

Het wordt een ontdekkingsreis.

Je leert je eigen gevoelens kennen en die herken je ook in anderen.

Je leert een taal en een cultuur.

Je ontdekt dat er betrouwbare mensen zijn, maar ook dat er mensen zijn voor wie je op je hoede moet zijn.

Voortdurend tast je je omgeving af op signalen.

Je interpreteert die en je schat in of je in deze situatie open en kwetsbaar kunt zijn.

Of nu toch maar even niet.

Gaandeweg leer je vertrouwen te geven en vertrouwen te ontvangen.

Maar soms ben je bang en waar vertrouwen wordt beschadigd, daar kan wantrouwen ontstaan.

En soms groeit er haat, verbittering en op den duur grijze onverschilligheid.

De joodse filosoof Martin Buber heeft zijn bekende boek geschreven over Ik en Jij.

Hij zegt dat er twee soorten relaties zijn.

Er zijn relaties van Ik en Jij.

Dat zijn relaties van vertrouwen, van wederkerigheid, van gesprek en dialoog.

En er zijn ook relaties van Ik en Het.

Dat is hoe je omgaat met de dingen in je leven.

Om mens te zijn is het heel belangrijk dat je van je medemens geen "het" maakt, geen ding.

Want dan is er geen dialoog en geen wederkerigheid.

In een ander boek zegt Martin Buber dat er ook twee manieren van geloven zijn.

Je kunt met God omgaan in een relatie van vertrouwen en gesprek.

Hij noemt dat de dialoog met het eeuwige Jij.

Maar ook van God moet je geen ding, geen object maken.

Want als je God vastlegt in een dogma of in een godsdienst met allerlei regels en verplichtingen,

dan wordt geloven het voor waar houden van formules, waaruit het gesprek verdwenen is.

Maar de Eeuwige zoekt relatie.

Dat wordt in Bijbel weergegeven als een gesprek.

De Eeuwige zegt tot Abraham: "Ga op weg".

En de Eeuwige zegt tot Mozes: "Ga naar de farao".

En als Mozes dan vraagt: "Hoe is Uw Naam?" dan zegt de Eeuwige: "Ik ben er en Ik zal er zijn.

Zo is mijn Naam, zo zal Ik er zijn voor jou".

In die relatie zegt de Eeuwige: "Ga.

Ga maar op weg. Dan zul je merken dat Ik er ben.

Ik ga met je mee.

Geef mij de ruimte om jouw God te kunnen zijn".

De Naam van God is een naam die om vertrouwen vraagt.

Een belofte, eigenlijk.

"Ga, dan zul je merken dat Ik er ben", zegt de Eeuwige.

- - -

Hoe kunnen wij in onze tijd in vertrouwen leven?

Anders gezegd: Hoe kunnen wij in een wereld die soms veilig, maar soms ook onveilig en angstaanjagend is, hoe kunnen wij te midden van mensen die soms betrouwbaar zijn, maar soms ook niet, ja soms vreselijke dingen kunnen doen,

hoe kunnen wij moed en vertrouwen vinden om,

te midden van de mensen, in de wereld van vandaag,

de weg van hoop, van liefde en geloof te blijven gaan?

Durven wij als Mozes naar de farao te gaan?

Durven wij te vertrouwen en op weg te gaan?

Weg uit het land van angst en slavernij.

Op weg naar een toekomst die onzeker is.

Durven wij op weg te gaan en te vertrouwen dat de toekomst goed zal zijn?

Hoe durfde Jezus zijn weg te gaan?

Hoe durfden de leerlingen van Jezus Hem te volgen?

Durven wij Hem te volgen?

Door het donker van de tijd?

Hoe kunnen wij vertrouwen dat de toekomst een toekomst van licht, van liefde, van recht en vrede, een nieuwe wereld van jaloom zal zijn?

Het antwoord is:

Door op weg te gaan.

Door te doen en te blijven doen wat Hij ons heeft gezegd en ons heeft voorgedaan.

Dán gaat Hij met ons mee.

Dan gáát Hij met ons mee.

Dan gaat Híj met ons mee

109.72.81.112

Wat heeft Hij dan gezegd en waarin is Hij ons voorgegaan?

Daar zijn veel verhalen over.

Eén van die verhalen is het verhaal dat daarnet voor ons gelezen is.

Uit Lukas 9.

Het was een lange dag geweest.

Er was een grote menigte bij het meer van Galilea.

Jezus sprak tot hen over het Koninkrijk van God en Hij genas hun zieken.

Maar het werd avond en de nacht ging komen.

De leerlingen zeiden: laat de mensen gaan.

Dan kunnen ze naar de dorpen toe, om te eten en te overnachten.

Maar Jezus zei: "Geven júllie hen te eten".

De nadruk ligt op "júllie": "Geven júllie hen te eten".

Een absurde uitspraak, zoveel mensen te eten geven.

Hoe zou ónze reactie zijn geweest?

De meest voor de hand liggende reactie is dat je zegt: "Het kan niet, het is onmogelijk".

Nee, vertrouwen dat het kan, toch wel, dat vertrouwen is er ook bij de leerlingen niet meteen.

Zij zeggen: "We hebben maar vijf broden en twee vissen. Moeten wij dan eten gaan kopen voor al die mensen?"

Maar dan zien we drie vormen van vertrouwen in dit verhaal.

De eerste vorm van vertrouwen is dat de leerlingen doen wat Jezus zegt.

Jezus zegt: "Zeg tegen de mensen dat ze in groepen van ongeveer vijftig bij elkaar gaan zitten".

En de mensen vertrouwen ook. Ze doen wat de leerlingen zeggen.

Ze gaan in groepen zitten.

Ze lachen de leerlingen niet uit.

Ze doen wat er gezegd wordt, zonder verzet, zonder hoon of spot.

Er is ook een tweede vorm van vertrouwen in dit verhaal.

Dat is dat de leerlingen bij Jezus brengen wat er beschikbaar is.

Er zijn vijf broden en twee vissen.

Ze houden het niet voor zichzelf.

Het wordt aan Jezus toevertrouwd.

Er is in dit verhaal nog een derde vorm van vertrouwen.

De derde vorm van vertrouwen is wat we bij Jezus zien.

Er staat: Jezus nam de vijf broden en de twee vissen, Hij keek omhoog naar de hemel en sprak er het zegengebed over uit.

Omhoog kijken, dat betekent: Jezus vertrouwde op God.

En een gebed uitspreken, dat is leven in relatie met de Eeuwige.

In de relatie van Ik en Gij.

Dat is het geloof waarin Jezus leefde en dat Hij doorgaf aan zijn leerlingen.

En zij gaven het weer door aan anderen.

Geloven is niet een relatie van Ik en Het.

Niet van: ik doe mijn plicht en ik doe wat mij bevolen wordt.

Nee, ik ben geen apparaat dat je aan of uit kunt zetten.

Maar ik laat me aanspreken in de relaties van Ik en Jij.

Geloven is dat je de Eeuwige ruimte geeft om te zijn die Hij is: Ik ben er en ik zal er zijn.

En dat je dat doorgeeft en deelt met elkaar.

In dát vertrouwen leefde Jezus.

Dát straalde Hij uit.

Dát gaf Hij door aan zijn leerlingen.

Dát geeft Hij ook aan óns!

Wie open is naar boven kan zich ook openen naar anderen.

We zijn er, óók voor elkaar.

En samen open naar voren toe.

Vertrouwen is: ruimte maken voor de levenskracht die door ons heen kan gaan.

- - -

Wat zou dit concreet kunnen betekenen?

Hoe kun je in vertrouwen leven en vertrouwen doorgeven aan anderen?

Een van onze angsten is de angst niet goed genoeg te zijn.
 Dat jij er niet mag zijn en dat jouw leven er niet toe doet.
 Dat anderen het wél zullen redden, maar jij níet.
 Misschien komt dat voort uit de evolutie, die hard is en meedogenloos.
 Soorten sterven uit, en mensen maken elkaar af, omdat ze bang zijn voor elkaar.
 Maar als jij er niet mag zijn, dan moet je voortdurend laten zien dat jij er wél mag zijn.
 Daar wordt je doodmoe van.
 Want je moet je voortdurend waarmaken.
 Niemand mag je zwakte zien.
 En ieder medemens kan dan een bedreiging voor je zijn.
 Zo kan een bedrijfscultuur ontstaan van angsten die elkaar versterken.
 Er groeit wantrouwen, je sluit je af.
 Mensen worden dingen voor elkaar.
 Het wordt een economie, een samenleving, waaruit de relatie van Ik en Jij verdwijnt.

Of je zoekt zekerheid in je eigen groep. Wij-zij denken noemen we dat.
 De anderen deugen niet.
 Maatschappelijk onbehagen wordt op anderen afgewend.
 Maar het is verbondenheid die energie kan geven.
 De kracht van samen werken aan een doel of een product dat goed en zinvol is.

Leven en samenleven in de verbondenheid waarin je sterk, maar ook kwetsbaar durft te zijn.
 Daarvoor is vertrouwen nodig.
 Als je dat geeft, zul je ontdekken - ga op weg, dan zul je ontdekken - dat juist dán het leven goed kan zijn.
 Want juist de kwetsbaarheid, de tederheid, dat je kunt nuanceren in wat je denkt en voelt, dát geeft het leven kleur en glans, dát maakt ons leven rijk.
 In die ruimte kun je kracht ontvangen om angst te overwinnen,
 om zelfvertrouwen te ontwikkelen en om mee te doen met wat je wél kunt en in je hebt.
 En als je het goede deelt met elkaar, dan kan er ook vertrouwen in de toekomst zijn.

Dat is de boodschap van dit verhaal:
 "Geven jullie hen te eten" wordt vandaag ook tot óns gezegd.
 Ga maar zitten in kleine groepen.
 Deel samen wat er aan kansen en ideeën beschikbaar is.
 En al doende en al delende blijkt er dan meer dan genoeg te zijn.
 12 manden brood bleven er zelfs over.
 En de 12 leerlingen gingen de wereld in met wat Jezus hen gegeven had.
 DAN IS ER GENOEG VOOR IEDEREEN!

- - -
 Tot slot nog een vraag:
 Kan God vertrouwen hebben in óns?

In de voorbereidingsgroep kwam de afbeelding ter sprake die op de voorkant van de liturgie staat afgedrukt.
 We zien twee handen.
 Het is een fragment uit de plafondschildering van de Sixtijnse kapel in Rome.
 De schepping van de mens, geschilderd door Michelangelo.
 Het fragment laat twee handen zien: de hand van God (rechts) en de hand van de mens.
 De handen laten nabijheid en vertrouwen zien.
 Bijna aanraking zelfs.
 Heeft God vertrouwen in de mens?

Je ziet ook een scheur in het plafond.
 Ik heb gelezen dat enkele jaren na het overlijden van Michelangelo precies het stuk pleisterwerk met de twee vingers naar beneden is gevallen.
 Een andere kunstenaar heeft het opnieuw geschilderd.
 Maar niemand wist precies hoe het was geweest.

We zullen dus zelf gestalte moeten geven aan onze relatie met God, Ik en Gij.
 Ik en jij.
 Je kijkt omhoog, maar je kijkt ook naar je medemens.
 De Eeuwige schept ons als mensen die elkaar gegeven zijn.

Laten wij als leerlingen van Jezus een gemeenschap zijn van veiligheid en van vertrouwen.
 Een plek waar we samen hóren en samen dóen met onze handen, wat Jezus heeft gezegd en ons heeft voorgedaan.
 Dat is: in vertrouwen breken en delen van wat ons is toevertrouwd.

"Blijf dit doen om Mij te gedenken", heeft Hij gezegd.
 Dat doen wij ook vandaag.
 Op weg naar het Pinksterfeest.

AMEN.